

FLYTNING AF GRISE VED AT UDNYTTE DERES ADFÆRD

ERFARING NR. 1309

Når grises adfærd udnyttes, er de nemmere at flytte. Videoer, som er optaget i produktionsbesætninger, giver anvisninger.

INSTITUTION: VIDENCENTER FOR SVINEPRODUKTION, DEN RULLENDE AFPRØVNING

FORFATTER: LISBETH ULRICH HANSEN

UDGIVET: 7. JUNI 2013

Dyregruppe: Søer, pattegrise, smågrise og slagtesvin

Fagområde: Stalde og Miljø

Sammendrag

Flytning af grise er en af de store og tidskrævende arbejdsopgaver i såvel nuværende som fremtidige produktionssystemer. For ikke at bruge mere tid end nødvendigt på flytning af dyr er det vigtigt, at dyrenes adfærd udnyttes. En række videoer viser, hvordan grise skal håndteres i forbindelse med flytning. Videoerne kan benyttes til fx introduktion af arbejdsopgaven til nye medarbejdere i besætningen, ændring af flytterutiner, mv.

Videoer med flytning af grise: [SE VIDEOER](#)

Smågrise og slagtesvin:

Indsættelse af 30 kg's smågrise og kønssortering
Udtagning af enkelte grise ved 40 kg
Opmærkning og udtagning af slagtesvin
Flytning af grise til udleveringsrum

Drægtige søer:

Håndtering af søer i flok på gang

Søer og pattegrise:

Indsættelse af søer i fareboks
Fravænning af søer fra fareboks – én og to personer
Fravænning af pattegrise og lastning på vogn

Ud fra viden om grises reaktionsmønstre var det muligt at gøre arbejdsprocesser, hvor grise håndteres, nemmere for personalet og dermed også mere skånsomme for grisene. Når grise er trygge, forbliver de rolige og er relativt nemme at håndtere. Med få virkemidler kan flytning gøres nemt:

- Grise holder en sikkerhedsafstand til personen, der håndterer dem – denne skal respekteres og udnyttes
- Når grisen eller flokken er i bevægelse, skal der holdes afstand for ikke at få den til at stoppe – kan den bagerste gris røres, er man for tæt på
- Grise har et begrænset synsfelt og kan ikke se, hvad der foregår lige bag dem – bliv derfor skråt bagved grisen i synsfeltet, så den kan se dig
- Hvis grise presses eller håndteres i store flokke, kan de have tendens til at klumpe sig sammen – håndter derfor grise i mindre flokke
- Hvis flere personer skal samarbejde, skal det koordineres, så flokken af grise holdes i bevægelse, og der skal være fri adgang til fx stien.

Formålet med projektet var at indsamle erfaringer om, hvordan grise typisk reagerer, når de håndteres, så flytning kan foregå, uden at det øger medarbejdernes tidsforbrug eller forringer arbejdets kvalitet. Resultaterne vedrørende tidsforbrug i forbindelse med flytning af grise publiceres særskilt.

TILSKUD

"Projektet har fået tilskud fra Svineafgiftsfonden samt EU og Fødevareministeriets Landdistriktsprogram og har Projekt ID: VSP09/10/54 – 02 Fremtidens Produktionssystemer, Store stalde og besætninger, Tidsforbrug til flytning af grise og journalnr.: DFFE j.nr.: 3663-D-10-00460"

Baggrund

Udarbejdelse af Rapport vedr. "Vurdering af fremtidens produktionssystemer til svin" [1] afdækkede flere problemstillinger, der efterfølgende er arbejdet videre med. I fremtiden forventes det således, at besætningerne kommer til at bestå af meget store enheder. Dette rejser en række spørgsmål om, hvordan store enheder skal indrettes, så logistik og ressourceforbrug kommer til at spille sammen og arbejdsgangen i stalden optimeres.

Flytning af grise er en af de store og tidskrævende arbejdsopgaver i såvel nuværende som fremtidige produktionssystemer. For ikke at bruge mere tid end nødvendigt på flytning af dyr er det vigtigt, at dyrenes adfærd udnyttes, og at personalet er i stand til at læse dyrenes signaler.

Nancy Lidster fra Canada er ekspert i at læse svins signaler og udnytte dyrenes adfærd, når de skal flyttes. Ved at arbejde med dyrene i stedet for at modarbejde dem, kan arbejdsopgaven blive gjort nemmere og dermed mere attraktiv. Nancy Lidster er endvidere rådgiver for svineproducenter, vognmænd og slagterimedarbejdere i Canada.

Formålet med projektet var at indsamle erfaringer om, hvordan grise typisk reagerer, når de håndteres, så flytning kan foregå, uden at det øger medarbejdernes tidsforbrug eller forringer arbejdets kvalitet. Resultaterne vedrørende tidsforbrug i forbindelse med flytning af grise publiceres særskilt.

Materiale og metode

Der blev udvalgt en række arbejdsopgaver forbundet med flytning af grise og søer, som blev vurderet som arbejdskrævende, og hvor der typisk indgik flere personer, og/eller arbejdsgangen var ergonomisk belastende.

Ud fra denne liste blev der i tre produktionsbesætninger med henholdsvis slagtesvin (én besætning) og søer/smågrise (to besætninger) indsamlet erfaringer og filmet en række sekvenser, hvor staldpersonalet udførte arbejdsopgaverne, som de normalt blev udført.

Typiske arbejdsopgaver som dannede grundlag for videoerne:

- Indsættelse og sortering af smågrise
- Udlevering af slagtesvin
- Fravæning af henholdsvis søer og pattegrise
- Flytning af søer og pattegrise mellem sektioner/ejendomme.

Efterfølgende blev staldpersonalet instrueret af Nancy Lidster fra Canada (figur 1), herefter blev arbejdsopgaverne udført på ny og filmet. I instruktionen blev der taget udgangspunkt i forståelse af grises naturlige reaktionsmønster, når de håndteres. Medarbejdernes mulighed for at se dem selv og grisenes reaktion på video, gav endvidere en stor forståelse for hvordan rutinerne kunne ændres. Især hvor flere medarbejdere var inddraget i sammen opgave, var der behov for at afstemme rutinerne.

Videoerne, som Jens Tønnesen fra Landbrugsmedier har optaget, redigeret og speaket, er tilgængelige på VSP's hjemmeside.

Figur 1. Staldpersonalet blev instrueret af Nancy Lidster (bagerst til venstre) fra Canada.

Resultater og diskussion

På baggrund af møder og diskussion med Nancy Lidster samt samarbejdet med medarbejderne i de tre besætninger, er nedenstående erfaringer vedrørende flytning af grise udarbejdet.

Grise er flokdyr og søger tryghed i flokken. Derfor vil deres reaktionsmønster være at:

- Undvige vores pres på flokken
- Holde deres flugtveje frie
- Holde øje med os
- Blive sammen i flokken.

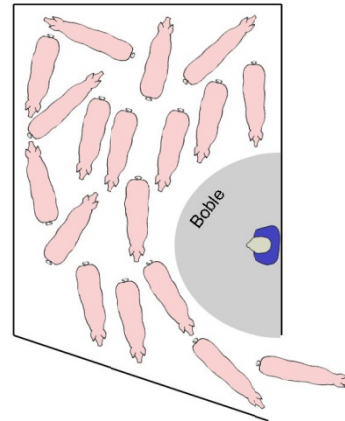
Grise vil reagere i forudsigelige mønstre, og hvis vi forstår disse mønstre, vil vi kunne forudsige og bruge det, når grisene skal håndteres. Når grise er trygge, forbliver de rolige og er relativt nemme at styre. Omvendt vil de gå i forsvarsposition, hvis de bliver bange. Når de er i forsvarsposition, vil de have tendens til at vende rundt eller klumpe sig sammen og dermed holde op med at bevæge sig.

Grise ser os som en fjende og vil prøve at skabe en sikkerhedsafstand mellem dem og os. Området mellem os og dem kaldes deres **flugtzone**. Når man står i en flok grise, kan man hurtigt se, at de danner en **boble/cirkel** omkring en (figur 2a og 2b). Se også følgende video som eksempel på at grise danner en boble, når en person træder ind i stien. Se videoen: [Indsættelse af 30 kg's smågrise og kønssortering](#).

Denne boble/cirkel kan udnyttes, når grisene skal flyttes. Afhængigt af hvor man stiller sig, kan man få grisene til at gå ud af lågen i stien. Samtidigt kan man påvirke tempoet på flokken ved at gå lidt frem mod flokken og tilbage igen – **presse og give plads**.

Figur 2a. Kønsortering og neddeling af nyindsatte fravænnede grise. Grisene danner en afstand til personen, der står i den ene side af stien. Denne boble/cirkel, der dannes, kan udnyttes, når grise skal flyttes. Ved at træde lidt frem kan personen sætte mere tempo på flokken, se også figur 2b.

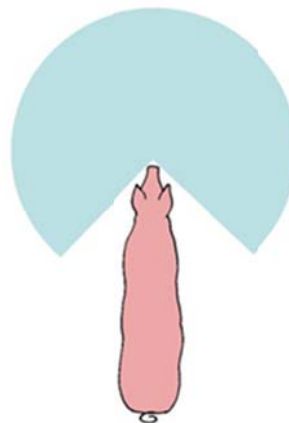
Figur 2b. Man skal ikke gå om bag grisene. Udnyt at grisene ofte vil gå i en bue rundt om personen (der dannes en boble), se også figur 2a.

Når grise flyttes og går i den rigtige retning, skal man ikke komme for tæt på de bagerste grise (figur 3). Man skal altså respektere deres flugtzone. Hvis de bagerste grise bliver bange, vil de begynde at rette deres opmærksomhed mod personen bagved og dreje sig eller stoppe. **Hvis man kan røre grisene, er man for tæt på.** Se også følgende video som eksempel på at hvis man kommer for tæt på den bagerste so, stopper flokken. Se videoen: [Håndtering af søer i flok på gang.](#)

Det er vigtigt at få bevægelse i flokken af dyr og derefter holde flokken i gang. Hvis dyrene først stopper, er det ofte svært at få dem i gang igen. Derfor skal det hele tiden sikres, at der er plads til dyrene i det område, hvor de flyttes til (gang eller sti).

Figur 3. Når søer og grise flyttes, skal de helst rette deres opmærksomhed fremefter. Hvis personen, der flytter dem, kommer for tæt på flokken, vil den bagerste so/gris sænke hastigheden eller stoppe. Brættet skal kun bruges som sidst udvej, når en so/gris skal stoppes. Ellers skal det hænge ned langs siden.

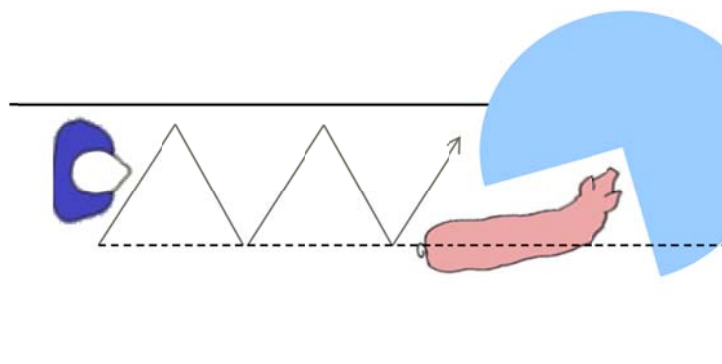

Figur 4a: Grisen har en blind vinkel bagud, hvor den ikke kan se. Derfor vil den ofte dreje hovedet lidt under flytning, så den kan holde øje med personen bagved. Hvis grisen bliver bange, vil den stoppe og vende sig.

Grise har et **begrænset synsfelt**, så de kan ikke se, hvad der foregår lige bag dem (figur 4a). For at skabe tryghed, og undgå at grisene stopper eller vender sig, skal de hele tiden kunne se alle personer. Bliv derfor skråt bagved grisen i god afstand og forbliv på samme side hele tiden (figur 4b). **Kryds altså ikke fra side til side** for så forsvinder man fra dens synsfelt, og den vil stoppe. For at holde gang i flokken af grise kan man med fordel gå i **zig-zag** skråt bagved grisen/flokken, men forbliv på samme side af dyret (figur 5). Se også følgende video som eksempel på hvordan flokken kan holdes i gang ved at gå i zig-zag. Se videoen: [Håndtering af søer i flok på gang](#).

Figur 4b. Soen drejer hovedet for at holde øje med personen bagved. Bliv derfor i dens synsfelt så den følger sig tryk og fortsætter med at gå.

Figur 5. Ved at gå i et zig-zag mønster kan personen bagved holde gang i flokken uden at røre. Det er vigtigt, at soens/grisens midterlinje ikke overskrides, for så vil den stoppe.

Der vil være situationer, hvor det kan være en fordel, at soen retter opmærksomheden mod personerne, der skal håndtere den. Ved fx flytning af søer ud af en faresti kan personens/personernes placering sikre, at soen går den rigtige vej ud af stien (figur 6). Se også følgende video som eksempel på hvordan søer kan fravænnnes. Se videoen: [Fravænnning af søer fra fareboks – én og to personer](#).

Figur 6. Et hævet bræt over soens hoved får hende til at kigge op/rejse sig. Soen skal bakke ud af boksen og gå til højre for at komme ud af sektionen. Begge personer står på højre side af soen. Når hun drejer hovedet for at holde øje med dem, drejer kroppen den rigtige vej "ud af boksen".

Grise kan have **tendens til at klumpe sig** sammen, hvis de presses eller ikke håndteres i mindre flokke. Situationen kan nemt opstå ved fravænning af søer eller udlevering af slagtesvin. Gange i farestalds- og slagtesvinesektioner er typisk meget smalle (figur 7), og hvis søerne/slagtesvinene ikke håndteres i mindre grupper á 3-5, vil de hurtigt danne en prop på gangen, og personalet må dermed bruge ekstra tid på flytning. Det er derfor vigtigt, at gangen i sektionen hele tiden er ryddet, så de næste dyr, der skal udtages af stien, nemt kan komme ud. Når søer/slagtesvin derimod håndteres på brede gange (figur 8), kan flokken være større. Se også følgende video som eksempel på at hvis gangen ikke holdes fri for grise, vil de klumpe. Se videoen: [Opmærkning og udtagning af slagtesvin](#).

Figur 7. Især på smalle gange er det en fordel at håndtere søer i mindre flokke, så der ikke opstår propper.

Figur 8. På brede gange kan søerne overhale hinanden, og større flokke kan derfor håndteres.

Fravænning af søer og pattegrise er en af de arbejdsopgaver, som ofte inddrager flere personer. Når der er flere personer involveret i flytning af grise, kræver det planlægning og samarbejde. Der er således behov for, at fravænning af søer/pattegrise i farestalden koordineres mellem de personer, der flytter søer/pattegrise videre til løbestalden/smågrisestalden. Fx skal en gruppe på 4-5 fravænnede søer først komme ud af farestalden, når den næste person er klar til at tage flokken videre. Ellers øges risikoen for, at enkelte søer vender om og går ind i farestalden igen – til stor irritation for alle.

En anden typisk situation er fravænning af pattegrise og lastning på vogn (figur 9). I det omfang det er muligt, fravænnedes der kun det antal grise, som passer til et rum på vognen (fx 40-50 grise). Når de forlader farestalden, og andre medarbejdere tager over, er det en fordel, hvis grisene kan lastes med det samme på vognen, så tempoet på flokken kan holdes og lette lastningen. Alternativt kan grisene "parkeres" på den store gang i anlægget ved hjælp af låger. Medarbejderne, der læster på vognen, kan så i "fred og ro" flytte de enkelte hold af pattegrise på vognen. Se også følgende video som eksempel på lastning af pattegrise. Se videoen: [Fravænning af pattegrise og lastning på vogn](#).

Figur 9. Håndtering af fravænnede grise.

Det er vigtigt, at der ikke tages flere grise frem til vognen, end der er plads til i de enkelte rum.

Oversigt over videoer

I tabel 1 er angivet hvilke videoer, der findes på VSP's hjemmeside.

Figur 10. Optagelse af videoer.

Tabel 1. Oversigt over videoer med håndtering af grise og søer

Videoer med flytning af grise: SE VIDEOER
<p>Smågrise og slagtesvin:</p> <p>Indsættelse af 30 kg's smågrise og kønssortering</p> <p>Udtagning af enkelte grise ved 40 kg</p> <p>Opmærkning og udtagning af slagtesvin</p> <p>Flytning af grise til udleveringsrum</p>
<p>Drægtige søer:</p> <p>Håndtering af søer i flok på gang</p>
<p>Søer og pattegrise:</p> <p>Indsættelse af søer i fareboks</p> <p>Fravænnning af søer fra fareboks – én og to personer</p> <p>Fravænnning af pattegrise og lastning på vogn</p>

Konklusion

Ud fra viden om grisenes reaktionsmønstre var det muligt at gøre arbejdsprocesser, hvor grisene håndteres, nemmere for personalet og dermed også mere skånsomt for grisene. Når grise er trygge, forbliver de rolige og er relativt nemme at håndtere. Med få virkemidler kan flytning gøres nemt:

- Grise holder en sikkerhedsafstand til personen, der håndterer dem – denne skal respekteres og udnyttes
- Når grisen eller flokken er i bevægelse, skal der holdes afstand for ikke at få den til at stoppe – kan den bagerste gris røres, er man for tæt på
- Grise har et begrænset synsfelt og kan ikke se, hvad der foregår lige bag dem – bliv derfor skråt bagved grisen i synsfeltet, så den kan se dig
- Hvis grise presses eller håndteres i store flokke, kan de have tendens til at klumpe sig sammen – håndter derfor grise i mindre flokke
- Hvis flere personer skal samarbejde, skal det koordineres, så flokken af grise holdes i bevægelse og der skal være fri adgang til fx stien.

Referencer

- [1] Vurdering af fremtidens produktionssystemer til svin (2011): [Rapport nr. 38, Videncenter for Svineproduktion](#).

Afprøvning nr.: 1168

Deltagere: Erik Damsted og Mimi Lykke Mølgaard Eriksen, Videncenter for Svineproduktion